

О. М. Мартинова,

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

ОБРАЗ ЧОЛОВІКА: ЛІНГВОСЕМІОТИЧНИЙ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ)

У статті визначаються лінгвосеміотичні та лінгвокультурні особливості вираження образу сучасного чоловіка у жіночій та чоловічій англійській прозі різних жанрів. Аналізується сутність сучасного чоловіка та особливості побудови чоловічої картини світу.

Ключові слова: образ, чоловік, чоловіча картина світу, гендерні студії, жіноча картина світу.

В статье определены лингвосемiotические и лингвокультурные особенности выражения образа современного мужчины в женской и мужской англоязычной прозе. Проанализирована сущность современного мужчины и особенности построения мужской картины мира.

Ключевые слова: образ, мужчина, мужская картина мира, гендерные студии, женская картина мира.

The article defines linguistic, semiotic and cultural aspects of masculinity image expression in contemporary female and male prose of various genres. The essence of masculinity and the characteristic features of male picture of the world are being analyzed.

Key words: image, masculinity, male, male picture of the world, gender studies, female picture of the world.

У зв'язку з поширенням ідей неoантропоцентризму, як нового магістрального напрямку досліджень, у сучасному мовознавстві відбувається радикальна зміна світогляду, що залучає в «центр» ідеологічної системи поряд з людиною інших членів біотичної системи та цілу біосферу [3, 8, 9, 10]. Людина та природа розглядаються як різнорівневі (ситуативно – нерівнозначні) форми буття, що перебувають у діалектичній взаємодії. Відношення Людина – Природа визначаються, виходячи з усвідомлення природи як найголовнішої цінності, що в свою чергу визначає норми поведінки людини й межі її дій в природному середовищі.

Актуальність дослідження обумовлена застосуванням цілісного, комплексного підходу до розкриття сутності сучасного чоловіка та побудови ним власної картини світу, що включає якісно нові відносини з природою. **Метою** цієї розвідки є лінгвосеміотичний та лінгвокультурний аналіз образу сучасного чоловіка з точки зору жіночої та чоловічої англійської прози різних жанрів.

Проблема сутності людини та розуміння нею оточуючого світу розробляються гендерними студіями у напрямку інтеграції зі здобутками когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології [1, 2, 4, 5, 6, 7]. Актуальним є визначення призначення людини у світі, зокрема, тієї її іпостасі, з якою асоціюється образ чоловіка, в понятійному полі неoантропоцентричної наукової парадигми пост-класичної доби.

У сучасних жіночих соціокультурологічних та гендерних студіях чоловік розглядається з позицій того, як культура і природа відображаються у чоловічому ментальному світі. Сутність чоловіка розкривається через розуміння ним свого призначення у світі та здійснюваних видів діяльності, орієнтованих на реалізацію цього призначення. Розгортання колективно-психологічних процесів, що відбуваються в суспільстві корелює зі специфічними поведінковими, інтерпретаційними та комунікативними моделями, що вписуються до «чоловічої» картини світу. Формування останньої пов'язане з усвідомленням чоловіком своєї психо-фізіологічної, етноспецифічної, професійно-статусної та природної приналежності як базових операторів, у контексті змісту котрих здійснюється концептуалізація світу. Важливим елементом чоловічої картини стають відносини Макрокосм – Природа та Мікрокосм – Чоловік, проте соціокультурний світ (іпостась картини світу), залишається важливим аспектом у житті чоловіка, адже, у всьому культурному так чи інакше можна виявити гендерний код, де людство розділене на чоловіків і жінок.

Сучасна жіноча література ілюструє основні ідеї сучасних жіночих гендерних студій. У центрі сучасної жіночої прози завжди залишається жінка та те, що її хвилює. «Чоловічий» і «жіночий» світи у жіночій прозі «одночасно і протиставлені один одному, і обумовлюють один одного» [3]. Жінки зображають чоловічий світ більш відкритим зовні, у «жіночому» світі більше прихованого, потаємного, табуованого для зовнішнього спостерігача. Саме тому чоловічі образи є більш визначеними, чітко оформленими, змістовно і легше засвоюються представниками обох полів. Жіночі образи багато в чому виявляються такими, що виводяться з чоловічих за принципом протилежності, що підтверджує наявність двох просторів – чоловічого та жіночого.

Отже, образ чоловіка традиційно тлумачиться як сукупність стереотипних уявлень про нього як носія соціально установлених властивостей, що сформувалися на підставі статевих, родинних, суспільних, етичних, естетичних і інших функцій. Чоловік описується як норма, тоді як жінка – відхилення від норми.

Образ сучасного чоловіка та його чоловіча картина світу в жіночих романах містять елементи сьогодення, реалій певної епохи без залучення міфологічних або релігійних тем. Чоловік представлений з точки зору його зовнішності, дій, манер, вчинків, емоційного стану, фізичних/внутрішніх якостей і так далі.

Проаналізувавши сучасні жіночі твори, можна дійти висновку, що образ сучасного чоловіка моделюється через опис:

– зовнішності:

He'd arrived in the classroom, where Miss Hawkins and I were waiting, looking like Jacques Cousteau emerging from the depths [2];

– фізичних дій:

He shook his head, like a horse ridding itself of flies [2];

– емоційно-психологічного стану:

He didn't feel like Prince Charming; he felt helpless and trapped like Rapunzel [9];

– міжособистісних відносин:

Here was the thing about Blair that he loved [9];

– фізичних якостей:

He too small for that kind a work, too skinny, but he needed the job [8];

– рис характеру:

But he was slow bout things like that [8];

– фізичних станів:

He smelled like starch [8];

– манер, звичок:

Not cause he looking for something better, just cause he the thinking kind. Wore big glasses and reading all the time [8];

– розумової діяльності:

My mind was racing in circles, like a dog after its tail [3].

У наведених прикладах для моделювання образу чоловіка та надання йому особливої виразності та асоціативності, використані такі вербальні засоби, як: порівняння, персоніфіковані метафори, виразні прикметники синонімічного ряду, еліптичні речення тощо. За допомогою таких виразних засобів не лише фіксуються елементи картини світу, як і всі мовні одиниці, а й демонструються їх формування, тобто вони є динамічною моделлю і гнучким способом репрезентації смислу.

Проте, вже можна говорити про трансформацію образу чоловіка, жіночі автори наділяють його нетиповими для сильної статі характеристиками: нерішучість, м'якість, залежність від жінки, що підтверджується прикладами з використанням порівняння для створення асоціативного ефекту у читача:

Andrew looked just like one of her family's Labradors, begging for Tablescraps [7].

I could never go out with Sebastian now. He's ruined like a favorite sweater with a hideous stain [4].

Як видно з прикладів, чоловік вже не є для жінки епіцентром її Всесвіту і здатний проявляти такі риси як слабкість нерішучість, безпорадність, залежність від жінки. Але така фемінізація образу чоловіка є частковою, оскільки чоловіку все ще властиві такі риси як агресивність, наполегливість, почуття власності по відношенню до жінки, жорсткість, фізична сила:

Guys always call as soon as another man is interested. They're like dogs: they never notice you if you've changed your hair, but they can sense when there's another guy sniffing around their territory [4].

Зовсім іншу картину можна знайти при аналізі чоловічої прози жанру фентезі, де образ чоловіка має суто чоловічі риси. У більшості творів чоловік постає воїном, володарем, героєм, вояком, другорядними є ролі батька, чоловіка, брата, товариша тощо.

«I've fought in three campaigns,» he began. «In seven pitched battles. In countless raids and skirmishes and desperate defences, and bloody actions of every kind. I've fought in the driving snow, the blasting wind, the middle of the night. I've been fighting all my life, one enemy or another, one friend or another. I've known little else. I've seen men killed for a word, for a look, for nothing at all. A woman tried to stab me once for killing her husband, and I threw her down a well. And that's far from the worst of it. Life used to be cheap as dirt to me. Cheaper [1].

Моделювання образу чоловіка у даному прикладі відбувається з використанням таких виразних засобів як: еліптичні речення, анафора, яскраві епітети та гіперболи, що створює чітке уявлення про світосприйняття героя, та унаочнює його життєву ситуацію та психологічний стан.

Чоловіча картина світу, представлена у сучасних англійських текстах жанру фентезі, віддзеркалює давньогерманську міфологічну традицію. Риси богів, міфологічних істот, властивості сакральних артефактів додано до образу чоловіка, а іноді і метафорично позначають його. Наприклад,

But a sword...a sword has a voice.

Sheathed it has little to say, to be sure, but you need only put your hand on the hilt and it begins to whisper in your enemy's ear. A gentle word. A word of caution. Do you hear it?

Now, compare it to the sword half drawn. It speaks louder, does it not? It hisses a dire threat. It makes a deadly promise. Do you hear it?

Now compare it to the sword full drawn. It shouts now, does it not? It screams defiance! It bellows a challenge! Do you hear it?» [1]

Ідеї ритуалів як сакральних орієнтирів життя домінують у чоловічому світі. Чоловік постає у тісній взаємодії з природою, яка виступає над людиною. Чітко відстежуються ідеї неoантропоцентризму, де людство вже зрозуміло, що його індустріальна активність досягла рівня, що представляє загрозу екосфері Землі і, як наслідок, йому самому, і воно повинне змінити філософію, політику, етику свого існування на Землі. Природа не є лише ресурсом для довільної експлуатації заради потреб людей, «що екосфера як цілісна система в ціннісному відношенні вище кожної окремої її частини» [6].

Чоловіча картина світу враховує, що «благополуччя і процвітання людського і нелюдського життя на Землі цінне саме по собі (чи, іншими словами, має внутрішню цінність), і цінність нелюдського світу не визначається його корисністю для людини» [6].

Розуміння чоловіком простору і часу виведено з міфологічно знакових комплексів на кшталт світового дерева. Світо-розуміння постає як боротьба хаосу з порядком, що є засобом творення альтернативних світів.

«Elric knew that everything that existed had its opposite. In danger he might find peace. And yet, of course, in peace there was danger. Being an imperfect creature in an imperfect world he would always know paradox. And that was why in paradox there was always a kind of truth. That was why philosophers and soothsayers flourished. In a perfect world there would be no place for them. In an imperfect world the mysteries were always without solution and that was why there was always a great choice of solutions» [5].

Чоловіча картина світу у даному прикладі вербально передана за допомогою речень з однаковою граматичною будовою, вставних слів, стилістичних прийомів на кшталт: хіазму, анафори, метафори тощо.

Теми магії та чарівництва все ще присутні у чоловічій картині, але вже втрачають своє сакральне значення для чоловіків: *«Man may trust man, Prince Elric, but perhaps we'll never have a truly sane world until men learn to trust mankind. That would mean the death of magic, I think»* [5].

На передній план виходить образ могутнього воїна (паралель до універсальної міфологеми ГЕРОЙ, що здатний виступати деміургом), що підноситься над богами. Чоловіки конструюють образ героя атеїста, який все вирішує сам, йому вже не потрібна допомога богів. Яскраві епітети, вставні речення, метафори конструюють виразний та «живий» чоловічий образ:

«We must be bound to one another then,» Elric murmured despairingly. «Bound by hell-forged chains and fate-haunted circumstance. Well, then – let it be thus so – and men will have cause to tremble and flee when they hear the names of Elric of Melinbone and Stormbringer, his sword. We are two of a kind – produced by an age which has deserted us. Let us give this age cause to hate us»[6].

Проаналізувавши вербальні репрезентації чоловіка у сучасній англійській прозі жіночих та чоловічих творів, можна дійти висновку, що моделюються зовсім різні чоловічі картини світу. З позиції мовної особистості чоловіка, ЧОЛОВІК

(війн) є активним началом, що змінює світ (коли вносить до нього програму розвитку), і певним чином руйнує стару систему (звідси – ВОІН). З позицій мовної особистості жінки чоловік розуміється як контейнер ознак «сильний, витривалий, надійний, передбачуваний, фемінізований тощо», аранжованих відповідно до культурних стереотипів певної історичної епохи, що можна пояснити проявом базових інтерпретаційних операторів, детермінованих жіночим началом буття.

Перспектива дослідження вбачається в аналізі трансформації чоловічого образу від давньогерманських часів до сьогодення та аналізі вербальних засобів його репрезентації.

Література:

1. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: Когнітивно-гендерні аспекти / О. Л. Бессонова. – Донецьк : ДонНУ, 2002 – 362 с.
2. Введение в гендерные исследования // Под ред. И. В. Костиковой – М. : Изд-во Московского гос. ун-та, 2000 – 224 с.
3. Гардашук Т. В. Этология в системе наук / Т. В. Гардашук. – К. : Наукова думка, 1991. – 128 с.
4. Гергель О. В. Образные парадигмы сравнений, характеризующих мужчину и женщину (на материале англоязычной женской прозы) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04. «Германские языки» / О. В. Гергель. – Уфа, 2014. – 21 с.
5. Карасик В. В. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. В. Карасик, Г. Г. Слышкин / Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж : ВГУ, 2001. – С. 75–80.
6. Колесник О. С. Міфологічний простір криз призми мови та культури / О. С. Колесник. – Чернівці : РВВ ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2011. – 312 с.
7. Потапенко С. І. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу) / С. І. Потапенко. – К. : КНЛУ, 2004. – 360 с.
8. Devall B. Deep Ecology / B. Devall, G. Sessions. – Layton: Gibbs M. Smith, 1985. – P. 70.
9. Jamieson D. Ethics and the Environment: An Introduction / D. Jamieson. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2008. – 221 p.
10. Kellert S. R. The Value of Life: Biological Diversity and Human Society / S. R. Kellert. – Washington : Island Press, 1996. – 262 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Abercrombie J. The Blade Itself [електронний ресурс] – режим доступу : [http://www.amazon.com/The-Blade-Itself-First-Law/dp/159102594X#reader_159102594X].
2. Alliot C. A Rural Affair [електронний ресурс] – режим доступу : [http://www.amazon.co.uk/OkATHRINE].
3. Alliot C. One Day In May [електронний ресурс] – режим доступу : [http://www.amazon.co.uk/OkATHRINE].
4. Bushnell C. The Carrie Diaries [електронний ресурс] – режим доступу : [http://www.harpercollins.com/books/9780061728914].
5. Moorcock M. The Elric Saga Part I [електронний ресурс] – режим доступу : [http://royallib.com/book/Moorcock_Michael/Elric_at_the_End_of_Time.html].
6. Moorcock M. Elric: The Stealer of Souls [електронний ресурс] – режим доступу : [http://royallib.com/read/Moorcock_Michael/The_Bane_of_the_Black_Sword.html#0].
7. Shepard S. Flawless [електронний ресурс] – режим доступу : [http://www.ipad-ebooks-online.com/189/OEBPS/title.html].
8. Stockett K. The Help [електронний ресурс] – режим доступу : [http://us.penguingroup.com].
9. Von Ziegesar C. Gossip Girl [електронний ресурс] – режим доступу : [http://www.gossipgirlonline.ru/books/Cecily_Von_Ziegesar-Gossip_Girl_07-Nobody_Does_It_.pdf].

УДК 811.133.1

О. М. Мартинюк,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВЕРБАЛЬНА ТА НЕВЕРБАЛЬНА МАНІФЕСТАЦІЯ ЕМОЦІЙ У ФРАНЦУЗЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ЯСМІНА КАДРА «ЧИМ ДЕНЬ ЗАВДЯЧУЄ НОЧІ» YASMINA KHADRA «CE QUE LE JOUR DOIT À LA NUIT»)

У статті досліджуються особливості вираження емоційності у художньому дискурсі. Проаналізовано основні вербальні та невербальні засоби передачі емоційного стану людини.

Ключові слова: емоція, емоційний стан, вербальні та невербальні засоби комунікації.

В статье исследуются особенности выражения эмоциональности в художественном дискурсе. Проанализированы основные вербальные и невербальные средства передачи эмоционального состояния человека.

Ключевые слова: эмоция, эмоциональное состояние, вербальные и невербальные средства коммуникации.

The article deals with the peculiarities of expression of emotion in the French discourse. The basic verbal and non-verbal means of transmitting emotional state of the person were analyzed. It was investigated that lexical and syntactic means are used to express the emotional state in the language. Non-verbal actions describing emotions are facial expressions, gestures, intonation, etc. Emotions can be also denoted by exclamations that perform communicative and emotional functions in the sentence. It was found that in the novel the non-verbal means of expressing emotions prevail over verbal ones.

Keywords: emotion, emotional state, verbal and non-verbal means of communication.

Постановка проблеми. Емоційний стан людини неодноразово був об'єктом дослідження лінгвістів (А. Вежицька, М. Гросс, К. Ізард, Д. Ліманн, І. Мельчук, Ч. Стівенсон, В. Шаховський та ін.) [2; 4; 5]. Емоції є невід'ємною складовою психології людини, вони виявляються певною мірою в усіх сферах її діяльності, в усіх сферах її духовного життя. Не дивлячись на велику кількість наукових робіт про вираження емоційного світу людини, проблематика мовної реалізації емоцій та почуттів потребує ще детального вивчення. Зокрема мовне вираження «світу емоцій» на матеріалі роману Ясміна Кадра «Ce que le jour doit à la nuit» («Чим день завдячує ночі»; інша версія перекладу «Це як день посеред ночі») ще не було предметом спеціального вивчення, що і зумовлює **актуальність** цієї наукової розвідки.

Метою дослідження є виявлення засобів, за допомогою яких мовець виражає своє ставлення до тих чи інших людей, явищ, фактів, передає свої почуття, емоції.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) дослідити мовні засоби вираження емотивності;